

I. N. J. C. S.
DISSERTATIO THEOLOGICA,
HOMINEM
A DEO DO-
CTUM,

Ex Joh. VI. 45. & Esa. LIV. 13.
sistens,
Qvam,

Clementissime Decernente Sacra Reg. Majestate,
primo Acad. Aboëns. anno seculari,

Cum adprobatione Vener. Facult. Theol.
Pro conseqvendo in Theologia gradu Doctoratus,
Publico honorum examini submittit

JOHAN. WALLENIUS

S. Theol. Profess. Ord.

Respondente

Mag. MARTINO GRÆGI

Lect. Scholæ Cathedr. Ab.

Die X. Julii A:o MDCC.XL.

Horis ante & post merid. Iolitis.

ABOÆ, Excud. Joh. Kiæmpe, Reg. Acad. Typogr.

LUTH. Tom. IV. Wittemb. Lat. f. 287. b.

Ideo dicit a DEO doctos, qvia Doctrina Christianorum talis est, qvam ratio non solum non potest invenire; sed inventam & traditam quoque non potest intelligere. Et qvod maius est necessario, cogitur eam odisse & damnare.

AUGUST. Tr. III. in Ep. Joh.

Nolite putare qvemq; hominem aliquid discere ab homine, ad monere possumus per strepitum vocis nostræ; si non sit intus, qui doceat, inanis fit strepitus noster. - Magisteria forinsecus adjutoria qvædam sunt & admonitiones. Cathedram in cœlo habet, qui corda docet.

PRÆFATIO.

Ingens, & dignis nunquam satis celebrandum præconii, est DEI Ter O. M. beneficium, qvod Academia nostra, inter strepitus armorum hostilium, misero fatalique malo aliquamdiu perfuncta, animam quasi agens, non tamen penitus expiraverit, sed quatuor propemodum ab hinc Iustis, reddita, per Divinam gratiam, alma pace, varios fortunæ casus feliciter eluctata, robustior quasi ac vegetior, Apollinis sacris iudicis operetur. Ingens beneficium, qvod rore veræ ac solidæ sapientiæ & fontibus Aganippes irrigatam, fœcunditate exuberantem reddiderit rem publicam nostram Ecclesiasticam, Civilem, Literariam. Ingens denique beneficium, qvod abactis, subinde minitantis Bellonæ furoribus, liceat nobis, utinam fausto omine! annum agere Athenæi nostri secularem, & si DEO visum fuerit, propediem, diei memoriæ natalitiorum ejus dicatae solennia celebrare. Ut vero splendor ac decus hisce accederet sacris, voluit Augustissimi Regis nostri FR. DERICI incomparabilis gratia, illis, qvi munia, honoribus ac privilegiis Doctoratus Theologici capessendis paria obeunt, axiomatici huic cum onere disputandi adipiscendo ultro offerre veniam. Res hæc nova, inopinata, insperata, inquit animum meum distraxerit partes, optime sum mihi conscientius: qvippe qvod cogitatio auræ honoris Doctoralis captandæ, mentem nunquam subiecerat, neque fortunarum ratio id permittere videbatur. Gratia tamen Regis Clementissimi & tenor constitutionum Academicarum, qibus nuncium mittere

mittere , religio mihi semper fuit , fluctuanti & consilii inopi injunxit , ut gravi huic oneri , infirmos submitterem humeros . In quonam autem argumento tenues ingenii vires periclitauer , non minus anceps hæsit animus , cum in tanta quæstionum Theologicarum varietate , quæ sua le commendant & elegantia & utilitate , in quo jucunda otia retur contemplatione , vix invenerit . Verum diutius per incertos atque dubios oberrare tramites , ratio temporis , angustis nimis circumscripti limitibus , vetuit , tandemque figendum esse pedem , & quod semel statuendum , non diu deliberandum esse , monuit . Cum itaque præsenti instituto accommodatus vix invenerim argumentum , quam , quid sit *Deo doctum esse* , disquirere . Operi , bene cum Deo , manum esse admovendam constitui . Quod vero molli brachio elaborata in scenam prodeat hæc qualis cunque lucubratio , id & materiae sublimitati , & ingenii tenuitati , tribuendum esse , æqui rerum censores benigne judicent . Faxit vero D . T . O . M . ut innoxium hoce conamen , & ejus gloriæ amplificandæ & animarum saluti promovendæ inserviat !!!

OOOC OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO

A. n.

SECTIO PRIOR.

Regenitos a Deo doctos esse, ex scriptura S.,
probat.

S. I.

Quantumvis homo ad summam conditus felicitatem, viribus, ad eam consequendam, sufficientibus fuerit instru-
tus; libere tamen a Deo aversus, [†] lege eius violata, Gen. 2: 17. c. 3: 6. & naturaliter & meritorie jacturam passus est & virium & boni obtinendi ^{††} h. c. amissa imagine Divina, profundissimam naturæ corruptionem contraxit Gen. 6: 5. 8: 21. Rom. 3: 10. 12: 23, atque se & posteros morti obnoxios reddidit, h. c. infelices, calamitosos, a Deo extorres.

* Cur Deus impeccabilem non creaverit hominem, seu in ipsa statim creatione, ita in bono non confirmaverit, ut peccare non potuerit, nos strum non est curiose rimari, sed potius, firmiter

A

vobis

nobis persuadere, sapientia pariter ac bonitati Di-
vine, non minus ac natura hominis, utpot-
ratione prædicti, longe fuisse convenientissimum, ut
homo, obsequio suo, erga Deum rite probato,
demum præmium, aliquod, seu confirmationem
in bono, obtineret.

** Originem mali moralis, ab abusu liberi ar-
bitrii primi hominis recte derivamus. In potesta-
te namque ejus erat, accuratius attendere ad inter-
dictum Divinum de arbore scientia boni & mali,
& per accuratiorem attentionem, clariorem atque
distinctiorem sibi acquirere de interdicto Divino no-
titiam, istique conformiter se determinare. Cum
autem accuratiorem attentionis applicationem ne-
glexerit, confusa cognitio objecti desiderabilis, quod
bonitatis specie, appetitui ejus blandiebatur, tan-
tum in arbitrium ejus valebat, ut ob rationes for-
siores, sese determinaverit ad agendum id quod
vetitum erat.

*** Quod violationem interdicti Divini natu-
raliter insecura sit virium jactura. scilicet naturæ hu-
manæ corruptio, his rationibus a Theologis proba-
ri solet, (a) quod ipsa natura ac indoles corru-
ptionis sit peccatum Rom. 5; 19, unde a Deo,
actu judiciali, positive & interventu violentia
surre

surreptionis boni peccati, effici non potuit; ut
 quorundam fert opinio. (b) quod ea sit male
 concupiscentiae ratio in irregenitis, ut ex se ipsa,
 tamquam fermentum, quod semper actiuosum est
 atque fermentat, incrementa capiat, Deo nequaquam
 quam positive adjuvante Jac. 1: 13. Sed tan-
 tum negative non impediente, per modum su-
 pernaturalem ac miraculosum. quod autem merito-
 rie eadem obtigerit, evinci solet a processu in Oe-
 conomia gratia observari solito Matth. 13: 12. sta-
 tus atque conditio miserrima, in quam homo pec-
 cando se detrudit, naturaliter quidem sequitur ex
 antecedentibus peccatis, nihil minus tamen, pec-
 na praecedentis peccati recte dici potest, in quanto
 tum Deus actu judiciali, permittit hominem sue
 miseria cf. Rom. 6:23. quod illustrari solet exemplo
 ebriosorum & libidinosorum, qui per intempe-
 rantiam, valitudinem, immo laepe vitam per-
 dunt; quod tamen rationem paenae habet. Prov. 23:
 29. Sir. 19: 3.

§. II.

UNDE lucem atque sapientiam, quæ insignis
 erat pars imaginis Divinæ, in intellectu
 exceperat tenebra atque stultitia, præsertim in
 spiritualibus Eph. 4: 18 5: 8. 1. Cor. 2: 14. h.c.

4

ignorantia 1. Tim. 1: 13. 1. Petr. 1: 14, errores
Rom. 1: 27. 2. Pet. 2: 18. idearum ad pravam-
philautiam accommodationes Gen. 6: 5. 8: 21.
fluctuationes ac dubitationes. Eph. 4: 14. falsa
ratiocinia Eph. 4: 17. Rm. 1: 21. defectus in
imaginatione & memoria &c. qvorum omnium
complexus corruptæ rationis nomine venire so-
let. * In voluntate, præter absentiam iustitiae &
sanctitatis originalis Psal. 14: 3. 53: 4. Rom. 3:
10. &c. conspicitur summa ad mala qvævis pro-
pensio Gen. 6: 5. Fac. 1: 14. 15. &c. Ex qvo fit,
ut etiam iis, quæ sensibus grata sunt, subinde
abripiatur & affectuum imperio scopenumero suc-
cumbat Prov. 7: 22. Unde luculentissime appa-
ret, si ad Deum redeundum sit homini, a
Deo doctum fieri oportere. **

*Ratio aut subjective, aut objective considera-
ri solet. priori modo, s. pro ipsis intellectis fa-
cultatibus accepta, est cœca, corrupta, stu-
ta 2. Cor. 4: 4. 1. Cor. 2: 14 sive abstracte &
ratione essentiae, sive concrete & ratione exi-
stentiae spectetur. Abstracte & ratione essentiae,
in quantum ad res hemisphaerii superioris se non
extenait; concrete vero & ratione existentiae,
quatenus per affectus corrumpitur misere, exce-
catur

5

catur \mathfrak{E} deprauatur ; quad exemplo Gracorum ex
I. Cor. I: 23. demonstrat CAMP. VITRING. in
observ. Sacr. Lib. III. Cap. 12. a Bud. citat. in
Theol. Mor. part. I Cap. I. Sect. II, §. 23.
posteriori autem modo , i.e. pro principis rationis
tam materialibus quam formalibus considerata
ratio , in quantum principia ista sunt vera , eo
videntia , adæquata , ratio non potest dici coro
rupta ; usus autem \mathfrak{E} applicatio horum princi
piorum inter naturæ corruptæ illustria documenta
refertur , quemadmodum \mathfrak{E} principia illa carna
lia , quibus in praxi vita utuntur homines , cf.
Bud. L. c. observat. tn. idem vir celeb. principia
eiusmodi , rationis nomine non venire , cum hac
ut corrupta , male sana , \mathfrak{E} verbo Divino in
imica damnetur , sed potius vocanda esse lumen
rationis.

†† Quamvis felicitatem seu beatitudinem sum
mam in fruitione Summi Boni , quod est Deus ,
consistere , haud obscure intelligat ratio ; modum
tamen seu viam ad Deum pervenienti eoque fru
endi ignorat . Nuda intellectus cognitione felici
tatem illam non absolves deprehendit ; nam cogni
tio Dei seu Summi Boni , qua talis , animum
non reddit quietum , sed potius ad querendam

6
cum eo conjunctionem, tenerrime moveat atque incitat. per voluntatem itaque ejusque operationem ait proprietatem pricipuam, quæ est amor, fruitionem S. B. fieri, quodammodo colligit ratio. Amorem vero hunc, si aliquin sufficiens erit fruitionis medium, debere esse ab omni labe immunitatem, qui pro modo suo essentiali creatoris puritatem referat: cum vi sanctitatis sua Deus non possit non abhorre ab omni eo, quod perfectionibus ejus repugnat, cum itidem deprehendat ratio, contrarium vero iudicetur experiat, scil. inclinationem quandam atque ad prava propensionem I. Joh. 2. 16. heic ignorantiam suam profiteatur homo sibi relictus, heic subsistat, necesse est. Ad quod igitur ratio non pertingit, illud revelatio patefacit, docendo veræ felicitatis seu Summi Boni participationem fieri hominem per fidem in Christum Joh. 20: 31. Unde patet, quibus in rebus homines a Deo sunt docendi, videlicet iis pricipue, quæ rationi sunt impervia et mysteriorum nomine veniunt. I. Cor. 2: 7. 8. 9.

S. III.

UT igitur constet, quid sit a Deo doctum esse, prænotandum I. institutionem sive informationem in genere duos involvere actus, aetio-

Etionem & passionem: illam a parte instituentis
 s. docentis; hanc a parte instituendi s. docen-
 di * z. illum demum, consveto usu loqvendi,
 dici edoctum atque peritum artis & disciplinæ,
 qui scientiam atque cognitionem, fini artis vel
 disciplinæ obtinendo sufficientem, sibi acqui-
 sivit. Qvibus prænotatis, papet (α) aliud esse
 a Deo doceri, aliud a Deo doctum fieri. cf 2.
 Tim. 3: 7. Illud importat gratiosam Dei opera-
 tionem a parte Dei semper efficacem; hoc ef-
 fectum in subiecto recipiente. Vel, ut cum ce-
 leb. WERNSDORF. loquamur, illud consistit
 in communicatione verorum conceptuum de Deo
 rebusque salutaribus, vel ingeneratione vera Di-
 vinæq; notitiae. *Diss. Acad. III. de grat.. doc.*
 §. L. p. m. 92. hoc in receptione vel admisso-
 ne veræ divinæq; notitiae. (β) illos in sensu
 stricto a Deo doctos dici, qui admissa institu-
 tione Divina, eo usque profecere, ut finis,
 quem per gratiam docentem intendit Deus, fi-
 ant compotes. Num autem hæc solum notio
 ls' a Deo docti, in sacris pandectis obtineat,
 animus est in præsentiarum, b. c. D. disquirere.

* Dum de illuminatione sermo est, adhiberi
 solet a non nullis Theologis distinctio inter illumi-
 natio-

nationem activam ac passivam: quam ut praesenti argumento accommodatam, tueamur, res ipsa postulat. Et quamvis afferat D. KRÄKEVITZ. in reciprocanda cum D. BUDDEO serra contentionis de illuminatione irregeniti, non posse concipi illuminationem, respectu causa agentis principalis, activam, que non simul involvat illuminationem passivam, respectu subjecti, quod Deus active illuminat; bene tamen distinguit D. WALCHIUS inter passionem externam atque internam, concedendo illuminationem activam, non fieri sine passione in subiecto externa, in quantum Deus per illuminationem agit in irregenitum & lux Euangeli illi affulget, quemadmodum radii solis cœcum afficiunt; verum cum irregenitus se illuminari non patitur, lucem Euangeli non recipit, intentio Divina exoptato caret eventu. Unde patet passionem internam, seu mutationem in subiecto, non semper respondere actioni agentis. Eodem modo se habet institutio Divina: docentur quidem multi a Deo, pauci tamen docti evadunt. cf. Walch. intr. hist. Dogm. in controv. Eccl. Luth. part. II. cap. V.

§. IV.

Quemadmodum eruditionis in genere hic constituta.

stitui solent characteres, quod sit vera, solida & viva cognitio eorum, qua hominem ad finem suum acquirendum & conservandum magis reddunt aptum; ita eruditionis divinitus instillatæ easdem esse proprietates, eadem criteria, ex dicendis patebit. Ut ergo διδαγὴ τὸ Θεοῦ ratio atque indoles clarius atque distinctius exprimatur, ea excitabimus scripturæ loca, quæ quasi propria sedes sunt hujus doctrinæ. Pales marius itaque locus est Job. 6: 45. ubi Salvator noster in secula benedictus, uno quasi obitu sicut nobis ideam τὸ αὐτὸν a Deo docti, allegans locum propheticum Ἰησα. 54: 13. ἔπειτα, inquit, γέγενεν εἰς τὸν προφήτην: καὶ τούτου πάλις διδαγὴ τὸ Θεοῦ. ταῦτα δὲ ὁ ἀπόστολος ἡρῷον τὸ πατέρων, τοῦ μαθητῶν, ἔχει τοὺς μὲν Ex antecedentibus patet, quod quidam saltem Iudeorum incredulorum, audita concione Christi de pane vero de cœlo descendentia, qua corrigi debuissent & ab incredulitate avocari, pro ea magis obfirmanda abusus sint sermone ejus, eumq; ut absurdum & aperte fallum rejecerint v. 41: 42. hanc autem incredulitatem reprehendit Salvator v. 43. un yoyso λέμε, inquiens, νὴ δικαιόνων h. c. nolite adeo carnalem atque crassum forere sensum verborum meorum.

orum v. 32. 33. 38., & spiritui sancto, vos ad fidem perducere volenti, resistere. cf. D. GEZ.
 Comment. hac namque ratione neque vos ad me venire poteritis, neque ego vos acceptatus sum rationem proinde incredulitatis allegat v. 44. quod tractui patris, per verbum & spiritum S, resisterint. Deinde, ex prophetis, quos agnoscebant, firmiter probat, impossibile esse ut credant sine murmure, si carnem suam, non trahentem patris sequantur; quia scriptum sit in prophetis, dum de Messia praedictum est, omnes erunt a Deo docti, non a carne & cœca ratione. Ex quo infert, quod quisquis audiverit a patre verbum & didicerit id in vera fide, ille tantum veniat ad se per fidem istam, non autem is, qui carnem repugnantem secutus fuerit. cf. SEB. SCHMID. in h. I. Unde patet ad notionem *la* a Deo docti, sensu. §. II. a nobis indigitato, non sufficere, ut quis audiat a patre, h. e. ut notitia credendorum & agendorum, divinitus illi reveletur, & ex ista revelatione ideas vel notiones sibi formet, de rebus Divinis menti Spiritus S. conformes, h. e. veras; sed requiri insuper, ut discat, docilem se præbeat, institutio nemque Divinam in animum admittat, assensu que firmo & indubitate amplectatur veritates Di-

21
22

vinas. Qui enim sic didicit a patre, dicitur venire ad Christum h. e. in illum credere v. 35. 44. Job. 5: 40. Math. II: 28. audisse \mathfrak{C} discere idem est quod efficaciter doceri, audire ad intellectum pertinet, discere potissimum ad voluntatem POL. syn. erit. Sac. ad h. l. Prono hinc fluit alveo, notitiam am I^sa a Deo docti esse solidam, h. e. interno spiritus Sancti testimonio obsignata I. Cor. 2:12. I. Job. 5: 10. vivam quoq; ac efficacem *** esse notitiam e. ius, itidem liquido constat, cum alioquin effectus, quem Deus per verbum seu doctrinam a se revelatam intendit, h. c. fides & praxis Christianismi, non produceretur. Unde CALOV. in Bibl. illustr. ad loc. I. Thess. 4: 9. Beatus in aliis juxta Flacium, is hoc loco dicitur, cuius cor verbum predicatum vivo sensu, per gratiam Spiritus Sancti penetrat, eoque opere ipso, quod debuit, prastare satagit. Qui vero novit, quid facere debeat, nec facit, nondum a Deo intus didicit in corde: sed foris tantum in sensibus \mathfrak{C} speculacione: non secundum spiritum, sed secundum solam mortuam que literam. Quo a sensu omnes dicantur a Deo docti, ex sequentibus patebit.

(*) Eruditionem esse cognitionem veram solidam \mathfrak{C} vivam t. efficacem; ex fine ejus, qui est mar-

nuducere ad actiones bonas a Deo prescriptas \textcircled{E}
 in vita humana peragendas ad felicitatemque ten-
 dentes, probari solet. nisi enim cognitio cum actio-
 nibus ab hominibus cognoscendis conveniret, h. e.
 vera esset, nunquam peragi possent actiones: nisi
 solida esse, h. e. firmis rationibus atque funda-
 mentis mixta, assidue dubitationes \textcircled{E} fluctuationes,
 actiones ad veram felicitatem obtinendam necessa-
 rias, subinde suspenderet: nisi viva esset, h. e. cum
 desiderio cognita statim applicandi conjuncta, co-
 gnitio non haberet motum ad finem, neque finem
 ipsum. cf. LEHMAN. observat: in D. BUD.
 Philol. Eclect. p. m. 12. sq.

(**) In dicto Salvatoris respici ad loca Pro-
 phetica, in primis El. 54: 13. \textcircled{E} Jer. 31: 34. inque
 illo verba exstare, in hoc, itemque apud Ezechi-
 elem aliquoties \textcircled{E} Mich. 4. 2. sensum esse eun-
 dem, ex annot. Grotii, observat CALOV. in Bibl.
 illustrat. ad h. l. GLASS. vero in phil. Sacr. p. m.
 624. seq. solum innui locum El. 54: 13. statuit,
 atque per inductionem ostendit, pluralem nu-
 merum in Lingua Sancta, pro uno aliquo incerte
 indicato, ponit, per ellipsis distributivi תְּנָא . Idem
 CALOV. secundum Grot. exponit didascalias תְּ כִּי per
 peritos divina institutione, atque id probat ex us-
 fullo

33

ses loquendi in scriptura Sacra, Ex. gr. El. 53: 4.
ubi per בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, percussum Dei, intellig. per-
cussus a Deo. § Math. 25: 34. per εὐλογηθεῖς λα-
μβῆσαι, benedicti a patre, add. GLASS. qui no-
men rectum s. genitivi casus, ratione usus § si-
gnificationis, non uniforme esse sed varium, obo-
servat, atque denotare interaum, causam efficien-
tem, quemadmodum h. l. § El. 54. 13.

(*) Inter cognitionem vivam atque efficacem,
qui aνεργίᾳ volunt, id constituere solent discrimi-
nis ut viva dicatur, que urget, stimulat, impello
ut hominem ad ea agenda, quae officii sui esse in-
telligit; quando autem obsequium, quod Divina
veritati præstandum est, actus sequitur, efficax ap-
pelletur; usu tamen obtinuisse afferit BUDDEUS,
ut istae voces promiscue sumantur, recteque eb-
iam vitam § efficaciam junctim spectari, cum vi-
va cognitione omnino eo tendat, ut per obsequium,
quod quis veritati, pro viribus a Deo concessis
præstat, se se demonstret. Theol. Dog. part. I. e
I. § XLIII. Patet hinc quo sensu vivam atque
efficacem statuimus cognitionem hominis a Deo
docti, videlicet non solum ratione originis, in quan-
tum verbum Divinum, ex quo notitia illa basri-
tur, vivum est. Joh. 6: 63. 68. Ebr. 4: 12. sed
etiam

etiam ratione operationis atque effectus; quod non subsistat in nuda apprehensione simplici reorum ad salutem scitu necessariarum, sed efficaciter etiam moveat voluntatem, a qua voluntatis motione, iterum intellectus ad veritates Divinas accuratius considerandas, Et ipso effectu salutariter amplexandas, determinatur.

§. V.

Proximum est, ut loco Es. 54: 13. quem respicit Salvator Joh. 6: 44. sub ineudem vocato, dispiciamus, quid roboris nostræ, de institutione divina, accedat sententia. Supponimus autem ut evictum, contra indignas Iudaorum Grotiique glossas, in toto hoc capite non agi de terrena Hierosolyma ejusque creatione atque redificatione, sed de amplificatione Ecclesiæ Christi ejusque per orbem propagatione, gloriaque & splendore interno sub tempore N. Testamenti (*) quæ omnia cum Deus per sacramentum figurate & emblematicæ uberioris exposuisset, tandem subjungit: וְכָל בְּנֵךְ לְמֹורִי וְחַרְחַת Et omnes filios tuos peritos Jehonâ, l. a Deo doctos. Num ergo ex hoc dicto exculpi queat, eos dici a Deo Doctos, in quibus cognitio rerum Sacramentorum divinitus communicata, ad effectus spiritu-

ales producendos, actu secundo viva & efficax sit,
nostrum est inquirere. Voces in textu obviæ, nū-
de & generaliter consideratæ, ad thematis hu-
jus enodationem non multum certe afferunt mo-
menti ; cum יְהוָה generale nomen sit varieqve u-
surpetur : לֵמֹר licet passivam obtineat significa-
tionem, adeoqve receptionem institutionis di-
vinæ inferat, cum tamen idearum seu notionum
apprehensio simplex, itidem passionem seu rece-
ptionem involvat, oppido liquet, audum ter-
minorum positum non multum lucis institute no-
stro foenerari ; proinde accurasier ipsius argu-
menti capitil contextusque evolutio , totam con-
ficiet rem. Ab initio capitil hujus blande com-
pellat Deus foeminam matrem , sterilem , de-
solatam , marito orbatam , & sub venusto em-
blemate ingens illi incrementum atqve amplifi-
cationem sui status , ex luxuriosissimo partu lon-
ge lateque se diffusuro mundique hereditatem
occupaturo , promittit ac prædictit. Hujus au-
tem matris filii dicuntur a Deo docti. Matrem
hanc communiter fere interpretes exponunt de
Ecclesia, & quidem, interprete Apostolo Gal. 4.
27. non tamen omnes eodem sensu. Nonnul-
li antiquiores , ut Eusebius , Hieronymus , Cy-
rillus

illis, cum quibus multi recentiorum faciunt, gentes olim a Deo sibi relietas, sub schemate mulieris sterilis pingi existimarent, Judæos vero, quos Deus in populum sibi elegerat, sub maritatae nomine. Alii mulierem hanc sterilem interpretantur de Ecclesia Apostolica Hierosolymis ex Judæis collecta, vocata ad libertatem, & matre liberæ Ecclesiæ futura, opposita ecclesiæ servæ, sub Oeconomia veteri. Alii denique, optime, & argumento & contextui convenientissime, de ecclesia patriarchali seu credentium in promissiones gratiæ, Abrahamo & patribus factas, per totum tempus Oeconomiae veteris. ** Hæc Ecclesia, hoc semen spirituale, in populo carnali superstes, in primis tempore Christi, vigente doctrina pharisaica, dicitur sterilis, quia hactenus nullos ediderat filios promissionis, nullum semen mere spirituale, & quidem gentes sibi promissas, per solam fidem servandas. Huic autem ecclesiæ plures promittuntur filii quam maritatae. h. e. ecclesiæ ad montem Sinai redactæ sub servitutem Legis, ad instar mariti imperiosi, ei impositæ; quo ipso N. T. augmentum atque amplificatio accessio-

17

me gentilium prædicitur; & institutio Divina, qua filii ejus gauderent, deprædicatur. vid. CAMPEG. VITRING. Comment. in *Esa.*

(*) Hunc locum *Esaie* Apostolus luculentissime exponit de temporibus N. T. Gal. 4: 24. sq. ubi per allegoriam historie Agaris atque Saræ, facta distinctione inter testamentum servitutis, h. e. *Vetus*, atque *Novum*, opponit τὸν ἄνω ιερουσαλήμ, populum fidelem, ἣν νόν ιερουσαλήμ, populo iegi servienti, prout ex *Judeis* potissimum constabat ecclesia, Chri-*stum* repudiantibus, & ex lege propriam justitiam stabilire conantibus. Illam esse matrem omnium nostrum, h. e. fidelium, tam ex *Judeis*, quam gen-*tilibus*, adstruens, allegat verba prophetica v. 27:

(**) Hac est expositio CAMP. VITR. l. c. ubi priores sententias, ut minus commodas, non admittit; atque triplici argumento ostendit, gentes in J. C. credentes non constituere ecclesiam matrem, *Judaica* ecclesia ut matri contradistinetam (a) quod gentes in emblemate propheticō sint filii sen-*liberi Ecclesiae*: nascantur Hierosolymis Es. 43: 6. coll. cum Psalm. 87: 5. (b) quod gentes essent oe-*cupandas a semine mulieris sterilis* v. 3. ergo ipsa mater, ipsa mulier sterilis, esse non potuere. Add. quod teste Apostolo Rom. II: 24. inserende
C
essent

181 essent vera Oleæ; per se non subsisterent. (c) quod enim mulier, heic sterilis ac delocata dicta, comparatur cum Sara, cui superinducta sit Agar. Gal. 4: 24 - 27. Concipiendum itaque esse, mulierem illam existisse conjugem, ante alteram illam servam, quam peperit liberos. Eodem incommodo premi alteram illam de ecclesia Apostolica expositionem, urget; cum non possit reddi ratio existentiae ejus ante tempora Apostolorum, nec etiam temporis adolescentiae, sterilitatis, solitudinis, indignationis, quo a Deo derelecta est instar vidua, habita fuerit; quin potius illam conjugio solenniter fuisse junctam Christo Iesu, cum effusis donis Spiritus Sancti; est illo ipso tempore impregnatam fetamque, protinus edere cœpisse magnam et numerosam prolem, expertaque esse, non sane iram est indignationem Numinis, sed ipsam illam beneficiationem, que ei condicitur v. 8. praterquam quod nulla hic compareat Seta sterilis, deinde post Agarem paritura. Cum itaque Apostolus Gal. 4. doceat ecclesiam Apostolicam, ut liberam, esse partum alterius matris, Hierosolymæ superioris; infert hinc vir celeb. την αὐταν ιερουσαλήμ eandem esse ac ιερουσαλήμ περιγρινον Ebr. 12. 22. h. e. Patres in fide mortuos, Deo viventes in statu libertatis gloriose; qui habe-

habebant promissa regni Dei, benedictionis & vocationis gentium; quorum promissorum vi, ecclesia libera ex Iuaoris & gentibus, in unum populum coactis, aliquando ederetur in lucem. Ecclesiam itaque Apostolicam non esse Sarac, sed Iaac. Ut vero evitetur incommodum quod haec expositio ⁱⁿ ^{anno} regesculi habere videtur, vid. ecclesia Patriarchali, in gloria & libera Dei communione viventi, non competere attributa mulieris hujus sterilis, hoc unum observandum esse monet, sub nomine mulieris sterilis intelligi ecclesiam credentium in promissiones gratia, Abrahomo & Patribus fratibus, in quibus Abrahamus & Patres, Deo in celis viventes supererant, quicquid in his terris cum iis censemantur constitutere unum corpus, quia habebant promissionem & promissorum Abrahae factorum, fidem ac spem. Quae expositio ⁱⁿ ^{anno} regesculi ut ut videatur ipsi textui Sacro esse accommodation, quam ea, qua, Ecclesiam Christianam, per superiorem Hieros. indigitari, censetur: quia ecclesia Christiana qua talis, ⁱⁿ ^{anno} regesculi partus est & Soboles, non ipsa Hierosolyma aut mater Gal. 4: 26. minime tamen necessum videatur notionem ejus, ad patres, Deo in gloria cœlesti viventes, extendere, sed de ecclesia Patriarchæ

li militante, b. e. iis, qvi sub veteri fœdere erant
semen ex fide Abrahami Rom. 4. 16. Hieroso-
lymam superiorem apte prædicari, ratione or-
tus, quem habent per regenerationem de cœlo Joh.
3: 5 ratione status, quod credentes suum in cœ-
lis habeant πολιτευμα Phil. 3: 20. Col. 3: 1. rati-
one finis, quod ad sublimia cœlestiaq; tendant
Ebr. 13: 14.

§. VI.

EVicto sic, matrem, cuius filii dicuntur a
Deo docti, Sarum mysticam, cœtum fidelis-
um V. Testamenti esse, non adeo erit arduum,
quales heic indigitentur filii, in apricum ponere.
Filius proprie notat natum, qui per generatio-
nem ab aliquo, ad similitudinem ♂ imaginem
productus est. Filii ergo ecclesie, Christo
per fidem despontatae Os. 2: 19. atq; per con-
jugium copulatae Eph. 5: 23. Apoc. 19: 7.
sunt vere credentes & fideles, òi, s̄i εξ αιωνων
εδε ἐκ θεληματος οπουδε, εδε ἐκ θεληματος αιδεδε, αλλ' εκ
Θεου εγενηθοσ Joh. 1: 13. Ecclesia enim est ma-
ter fidelium, non hypocitarum, non impio-
rum, non hereticorum. Est mater vivorum non
mortuorum. Holl. Exam. Theol.. p. IV. p. m. 798.
Unde si mater non habet Jehovahm maritum, si

iii quo-

iii qvoqve sunt filii fornicationum. Os. 2: 2. 4.
 5. qui vera fide non adhaerent Christo capi-
 ti Coll. 2: 19. illi nec vera sunt membra corpo-
 ris mystici; Sunt quidem in ecclesia 2. Thes. 2: 4.
 non autem de ecclesia; pertinent ad ecclesiam
 non vere & univoce, ratione spiritualis cum
 Christo conjunctionis, sed equivoco & putativo,
 ratione externæ professionis. cf. Holl. p. m. 810. Ec-
 clesia namq; populi Dei externæ, ea est ratio ea in-
 doles, ut ecclesia sit in ecclesia, Israel in Israele, Israe-
 verus, mysticus, spiritualis, in Israele externo & lites
 rali Rom. 9: 6. II: 7. ut emphatice loquitur CAM-
 PEG. VIRGIN. Comment. in Esa. C. 43: v. 1.
 Ex quo emergit hic promissi Divini sensus: De-
 um per spiritum Sanctum, omnes, qui operationi
 ejus non resistunt, esse illuminaturum ad sapien-
 tiam spiritualem & obsequium fidei, per inter-
 nam persuasionem atque convictionem. Unde et-
 iam promissionis hujus complementum non ad
 fideles solum primitivæ Ecclesiæ, quibus per ef-
 fusionem Spiritus Sancti, magnalia Dei prædicari
 datum fuit, Act. 2: 11. sed etiam ad quosvis &
 omnium temporum fideles N. Testamenti, re-
 fert. D. GEZEL. Comment. in h. l. cf. 1. Pet.
 1: 23. 1. Joh. 2: 27. Pater hinc quo sensu
 Joh.

Job. 6: 45. sit exponendum, videlicet *restricte*, ratione substratae materiae, ut *Math.* I: 17. 3: 15.
 (*) proinde *POL.* *Synops.* crit. *Sacr.* ad *Job.* 6: omnes quibus sermo *Evangelii* annunciatur; omnes filii tui, ut habet propheta, qui in Christum crediderint, filii Ecclesiae, electi dociles Dei; & paucis interjectis: *Hi omnes a Deo docti evadent, nempe si velint, si avidi sint, si non respuant oblatum ultro beneficium: non opus habebunt adire viros literatos, ut ex iis hauriant mysteria V. Testamenti.* Atque sic probatum speramus, in allatis locis, a Deo doctos vocari vere illuminatos, converitos, regenitos, fideles.

**Tō nūc universaliter ac distributive accipi pro singulis generum, ita ut omnes species omniaque individua speciei, nullo plane excluso, notentur, observat STOCK. Clav. Ling. S. N. T.* hanc que obtinere significationem, cum præmittitur nomini speciem designanti, sive expresso, s. subinteligendo. Interdum tamen restricte sumi, ratione subjectae materiae, aut aliarum circumstantiarum, id. notat. Quam etiam restrictionem heic locum habere, res ipsa loquitur. Nam licet Deus quiem per gratiam universalem velit omnes doceri cf. *Joh.* 1: 9. *I.* *Tim.* 2: 4. actu etiam doceat omnes, quis

23

quibus Evangelium prædicatur; pauci tamen institutionem Divinam admittunt, quotquot autem admittunt, a Deo Docti evadunt.

SECTIO POSTERIOR

Nam irregeniti a Deo Docti sunt, disquirit.

§. I.

Demonstratum est brevibus in secl. priori, vere illuminatos, convertos, regenitos in S.a S.a dici a Deo doctos: ordinis igitur ratio postulat, ut leviter expendamus, num de irregenitis idem prædicari queat? prænotamus vero I. nostri non esse instituti, hac occasione disquirere, num aliqua sit, inter notitiam irregenitorum ex S.a Scriptura haustani & illuminationem, differentia, vel, num irregenitus, notitia rerum Sacra- rum imbutus, illuminatus dici queat? Cum hæc controversia, intra Ecclesiæ Evangelico-Lutheranæ pomœria vehementi motu agitata, (*) pro diversa acceptance illuminationis, vel phrasí scripturaria, vel Ecclesiastica, magis videatur verbalis, quam realis: sed, num notitia illorum, gratia, an vero naturæ debeatur? nostræ erit disquisitio- nis. Quod ut distinctius fiat, prænotamus 2. gratiam Divinam distingui in gratiam I. mi atq;

III. tii articuli symboli Apostolici. Illa dicit complexum bonorum creationis I. Cor. 4: 7. & Salutem æternam non operatur. Hæc autem merito Christi nixa Joh. 1: 16, æternam procurat salutem, beneficia regenerationis & renovationis offerendo atque conferendo Tit. 3: 5. 2. Cor. 5: 17. Gal. 6: 15. Eph. 2: 10. 3. Dari in hominibus sibi relictis actiones quasdam pædagogicas & instinctus naturæ, utpote notitiam de Dei existentia, essentia, attributis, actionibus, operibus, cultu ab hominibus debito Rom. 1: 21, peccati aliquam agnitionem & quandam quasi poenitentiam Rom. 2: 4. & hanc pædagogiam, alio atque alio modo, & ad naturam referri & ad gratiam. (**) Nobis in præsenti argumento sermonem esse de gratia III. tii articuli, seu gratiosa Dei operatione, quæ vi meriti Christi, in conversione & vita spirituali producenda & conservanda se exseruit, per se patet.

(*) Antiquam fuisse in Ecclesia doctrinam, veram illuminationem cum probitate cordis mutatione conjunctam esse, adstruit D: WALCH. in introd. Hist. Dogm. in controv. in Eccl. Luth. P. II. p. m. 255 sq. Post Apostolorum namque tempora ab Ecclesiæ Patribus, deinde post refomat.

mationem ab ipso LUTHERO aliisq; orthodoxis
Theologis propositam. In Academia Ienensi, p^{re}
cipue a MUSÆI aetate, subinde viguisse. Post mor
tam a Dielefeldio D. SPENERO controversiam de
notitia rerum Divinarum in impio, ex occasione
piorum ejus desideriorum, adhuc continuasse ean
dem doctrinam, ut videre est, ex BAJERI Com
pendio Theolog. positivæ; & plurimis defensam.
Porro: in edita a D. SPENERO, contra Dielefel
dium, Theosophia Universali, quæ eandem foret
doctrinam, nihil desideratum fuisse. Postquam aut
em controversia pictistica, in primis de irregenito
rum notitia, vehementius agitari cœperunt, non
potuisse non hanc quoque de illuminatione doc
trinam, sub incudem revocari & editis variis scri
ptis & oppugnari & propugnari.

¶ Ut constet quo pacto pedagogia naturalis ad
naturam referenda sit, & quo pacto ad gratiam;
necessum est, ut distinguantur inter actus pedagogi
cos in se l. sua natura; & quatenus ex intentione
Divina ducunt hominem ad qualemque vite e
mendationem & Deum querendaum Act. 17: 27.
Priori modo s. in se considerati, pertinent ad natu
ram, in quantū per naturam seu beneficium creationis
hominibus insunt; atque sic nihil quicquam habent,

quod veri instar medi, vel saltem disponat hominem
 ad gratiam, Phil. 2: 13. nisi Pelagianismo frigida
 suffundatur; posteriori autem modo sunt a gratia
 intuitu meriti CHRISTI ; quia extra gratiam
 merito CHRISTI partam, salva sua justitia,
 Deus non potest sive directe sive indirecte inten-
 dere eternam hominis salutem cf. Eph. 1: 3: Iq. atq;
 hoc pacto actus pedagogici non causaliter ad ipsam
 conversionem spiritualem homines ducunt, sed tan-
 tum sunt conditio sine qua non, quæ removent
 prohibens, crassa nempe impedimenta, ut Spiritus
 Sanctus, iis remotis, possit operari. Et quamvis
 beneficia spiritualia non nisi per verbum nobis re-
 velentur & conferantur; illud tamen verum est
 primo de beneficiis spiritualibus proprie, in se, &
 formaliter talibus: adductio vero ista pedagogica,
 analogice & eatenus tantum beneficiis spiritu-
 alibus est accensenda, quatenus ex intentione Divi-
 na alicet homines & adducit ad januam Ecclesie,
 in qua beneficia spiritualia offeruntur & conferun-
 tur. Unde etiam nonnulli Theologorum duplicem
 faciunt gratiam prævenientem, unam extra Eco-
 clesiam, quæ beneficio luminis naturæ se exserit; al-
 teram in Ecclesia, quæ beneficio verbi fit; quarum
 tamen utraque influxum Dei gratiosum, merito
 CHRI-

CHRISTI partum, secum debat. D. PFAFF.
Theol. Dog. p. II. c. IX. p. m. 489.

S. II.

Verbo Divino, quod est unicus fons, unicum principium cognitionis rerum Sacrarum ac spiritualium, induculo nexu, perpetuo ac inseparabiliter, ex ordinatione Divina, conjunctam esse virtutem ac efficaciam Divinam, unanimis est orthodoxorum sententius. *ct. Joh. 6: 63. Rom. 1: 16. Ebr. 4: 12. Luc. 8: 11.* Hanc virtutem atque efficaciam, per gratiosam Spiritus Sancti operationem, in animis audientium vel legentium se exsere re, itidem est communis Theologorum sententia. Gratiolas vero operationem Divinam, licet sit caussæ omnipotentis, secundum œconomiam tamen sapientiæ Divinæ, pro indeole atque conditione voluntatis humanæ, esse resistibilem, loquuntur & testimonia & exempla Scripturæ *Ezech. 12: 2. Luc. 7: 30. Act. 7: 51. 13: 46.* Unde etiam fit, ut, licet irregeniti veras ([†]) ex scriptura S.a formant ideas de rebus Divinis, nihilominus tamen propter resistentiam & naturalem & morosam maneant irregenitū. (^{††}) Hanc autem notitiam irregenitorum alii dicunt esse *naturalem*, h. e. viribus naturalibus absq; in-

fluxu Spiritus Sancti cum effectu supernaturali, acquisitam; (****) alii supernaturalem, spiritualem, Divinam, seu gratiae Divinae effectum esse contendunt. Qui notitiā irregenitorū viribus naturalibus ex Scriptura derivari asserunt, concedunt impius scripturam legentibus affluxum Spiritus Sancti verbo lecto vel auditō semper præsentis; concedunt quoque influxum supernaturalem, in quantum gratiae prævenientis motus evitari ab impiis non possunt Act. 2:37. coll, cum Act. 7:54. it. c. 26: 28. I. quod idem est, concedunt influxum Spiritus Sancti in notitiā impiorum esse quidem ex intentione Spiritus Sancti, & re ipsius operationis ordinarię per verbum, supernaturalem; nihilominus tamen, cum gratiae huic inevitabili, vel influxui Spiritus Sancti resistant impii, desinere influxum hunc, non ratione operationis Spiritus Sancti per verbum, sed ratione effectus supernaturalis in animo resistentis, h. e. ut porro non influat & quicquam *completive* efficiat, i.e. supernaturalem notitiā producat; adeoque remanere illud quod Scriptura S. cum aliis Scriptis & Sermonibus habet commune, scil. verba quoad sensum literæ intelligibilia omnibus Lingvarum peritis. Quibus intelligen-

dis, si lumen ingenii naturale vel ab atheo intendatur, industria humana, virtute intellectus naturalis & memorie, formari posse notiones atque ideas, de argumento & contentis Librorum Sacrae Scripturæ. vid. HENR. LYSII *Synops.* contr. q. V. p. m. 54. qui autem notitiam impiorum Spiritus Sancti influxu acquiri asleverant, præcipuum robur sententiae petunt ex Spiritu Sancti, cum Scripturis, tamquam verbo suo & medio, per quod agit, induitio nexu, unione; Joh. 6: 63. atque ex scripturæ, eum in finem a Spiritu Sancto inspiratione, ut sit utilis ad docendum 2. Tim. 3: 8. vid. SCHELGVIG *synops.* controv. art. I. q. V. p. m. 4. FECHT. *Syllog.* controv. Disp. I Thes. II. III. IV. Has autem pluresq; rationes, quæ ultiro citroq; agitari possent, examinare, cum instituti non permittat ratio, paucis nostram aperiamus mentem, res ipsa postular.

(*) De veritate notitiae irregenitorum non usq; quaq; inter omnes Theologos Ecclesie Lutheranae, convenit; cum alii illam Logice tm. alii Logice & Metaphysice veram esse contendant. que controversia cum a diversa vocum acceptione pendere videatur, latius esse existimamus, dicere, notitiam irregenitorum ex Scriptura Sacra hanciam, veram

qui.

¶

quidem esse, quatenus est conformis scripture atq;
menti Spiritus S. per scripturam loquentis; minime
autem veram esse, quatenus praxis, quam Spiri-
tus S. intendit, negligitur cf. 1. Joh. 2: 4. 4: 7.
8. Joh. 14: 17. quo etiam pertinet distinctio inter
notitiam apprehensivam seu discursivam, & affe.
ctivam seu dilectivam. Observandum autem, quod
licet notitia irregenitorum posteriori sensu non sit
vera, inde tamen non sequatur, illam effectus spi-
rituales illuminationem, conversionem etc. producere
non posse. Nam distinguenda sunt res, quas im-
pius e Scriptura Sacra cognoscit, ab indole cognisi-
onis ejus. Res atque dogmata, quorum e Scriptura
habet notitiam, in se semper manent vera, & qua-
tenus sunt originis divinae, virtutem suam quoque
retinent, licet ab irregenito proponantur; hinc et-
iam effectibus spiritualibus in aliis producendis ap-
ta sunt atque accommoda.

(**) Neminem, cui media conversionis offerun-
tur, manere irregenitum, nisi morose repugnantem
egregie ostendit QVENST. lyst. Theol. p. III. p. m.
495 inquiens: Licet primū gratiae pulsū nemo possit
effugere, potest tamen alius, postquam primos
motus, a gratia præveniente excitatos, sensit, grati-
am illam malitiosē excutere Math. 23: 37. Luc.

7: 30. qua vero excusio non fit a quavis repugnancia. Non ab originali, cui corrigenda gratia praeveniens adhibetur; nec a quavis actuali interna, h. e. pravis concupiscentiis, nec atiam a quavis actuali externa, quam Spiritus S. in convertendo deprehendit; sed ab actuali repugnantia pertinaci, **E** in primis mediis salutis perseveranter opposita.

***) Theologorum Jenensum sententiam, notitiam simplicis apprehensionis irregeniti, virium naturalium esse, fuse exponit. D. MUSÆUS in der Jenische Theolog. Ausführliche Erklärung Q. 44. p. m. 345. sq. iis consona tradit D. SPENER. in Theolog. Universi. I. die algemeine Gottes gelertheit q. I p. m. 9.

§. III.

UT igitur distinctius destinata exsequamur, notandum est primo, non omnes veritates revelatas esse unius generis; sed quasdam etiam natura quadantenus notas; h. e. rationem in propositionibus quibus enunciantur, nexus inter subjectum & prædicatum perspicere: quasdam autem sphæram rationis longe transcendere, solique deberi revelationi, unde etiam mysteriorum nomine veniunt alias esse theoreticas, alias practicas.* Deinde: percipere verum ien-

sum Scripturæ duplicitate dici, vel formaliter, cum
 conceptus concipientis cum mente revelantis, in
 verbis eorumque circumstantiis, concordat: vel
 simul cum emphasi, ut sensus ille ad debitum di-
 rigatur fine. quo etiam haud incommode refer-
 tur distinctio inter sensum literalem & spiritualem**
 a nonnullis adhiberi solita. Porro: verum sen-
 sum formaliter iterum duplicitate dici; primo cum
 intelligitur id quod voces immediate & primo
 apprehensæ enunciant, quod alias dicitur aliquo
 modo intelligere; deinde, quod in toto suo com-
 plexu consideratae indicant, quod dici solet
 perfecto modo, & omni ea ratione intelli-
 gere, qva, duce Scriptura, intelligi debet; quo
 cum coincidit distinctio inter sensum literalem
 plenum & non plenum, scilicet aliquem verborum
 sensum. Denique: perceptionem seu intelligentiam
 sensus Scripturæ esse vel qualcumq[ue], vel cum
 Divina certitudine conjunctam; quo
 etiam pertinet distinctio, inter h[oc] simpliciter ap-
 prehendere mysteria Divina, quod est primæ men-
 tis operationis, & complexe, h. e. simul et sensum illis
 præbere, quod ad secundam mentis operatio-
 nem referri solet, vid. D. FECHT. Coll. MSS.
 Loc. de Script. Sacr. Q. III. Addendum & II.
 lud,

lud, irregenitorum, non eandem omnium esse rationem; alii enim sunt *privative*, alii *negative* tales (^{***}) horum alii pauciorum, alii plurimum ad salutem creditu necessariorum articulorum notitia sunt imbuti; alii nuda notitia simplificis apprehensionis, alii cum assentu Divino conjuncte gaudent. In praesenti nobis, non tam de illis scil. *privative* talibus, quam his potius est sermo; Cum notitia in illis post recidivum peccati superest, non desinat esse effectus gratiae. Quod per se patere existimamus.

(*) *Veritates revelatas quando distinguimus in theoreticas & practicas; intelligimus theoreticum & practicum ratione formæ, non ratione finis.* Hoc namque respectu omnes veritates vel dogmata revelata, sunt *practica*. Unde etiam Joh. *pantheo* triplex constitui solet. Primo, quod de *absonibus* tractat, adeoque formaliter *practicum* est, Deinde, quod ideo cognoscitur, ut vera praxi circa illud versari possumus. Denique, quod ideo cognoscitur, ut nos ad praxin moveat atque impellat. vid. FECHT. syll. Controv. Disp. II. §. VIII.

(**) *Observandum, distinctionem inter sensum literalem & Spiritualem aliter admitti non posse, nisi quod Spiritualis applicationem literalis sensus*

fiducialem & ejus fructum includat.

(***[†]) Negative irregeniti dicuntur, qui lavacro regenerationis nunquam induere CHRISTUM Gal. 3. 26. 27. privative vero, qui per peccata mortalia gratia Divina excedere & in statu peccati perseverant.

§. IV.

Hilce prælibatis, tuto asseri existimamus, nos titiam veritatum natura notarum, ex Scriptura haustam, in irregenito negative tali, nisi accedat assensus Divinus, non esse effectum gratiæ Divinæ specialis seu tertii articuli; quum virium sit naturalium, eas non solum cognoscere, sed iisdem etiam humanum præbere assensum. Quamvis enim per revelatas ejusmodi veritates, Spiritus Sanctus supernaturali influxu, in intellectu audientium vel legentium Scripturam intendat effectum producere supernaturalem, h. e. assensum cum Divina certitudine & ^{ad pânia} omnimoda conjunctam, atque veritatum ad præximam seu debitum finem directionem; repugnativa tamen irregeniti effectui, quem Spiritus S. intendit, impedimenta ponens, efficit ut notitia ejus maneat naturalis. Quod autem attinet ad veritates revelatas, quæ supra rationem sunt, seu

seu mysteria ad salutem scitu credituque necessaria; a veritate nos haud aberraturos speramus, si statuamus, irregenitos, vel prævia aliorum informatione, vel Sacrae Scripturæ lectione, dummodo idiomatis sint gnari, posse ex claris atque evidenteribus Scripturæ Sacrae locis, per se & propriis viribus, aliquo modo percipere id quod voces immediate & primo apprehensæ enunciant; quippe quod divinitus revelata, communis simplicique stilo ideo concepta sunt, ut a quolibet intelligi possint. (*) Ex. gr. quis ambigat irregenitum absque speciali influxu gratiæ Divinæ percipere, taliter aliquo modo, sensum hujus propositionis, si nnde & generaliter consideretur; *Filius Dei dilexit me & tradidit semetipsum pro me.* Gal. 2: 20. dummodo terminos propositionis intelligat? quod ipsum & *Form. Concord.* innuit, asserendo, p. m. 662. hominem anteqam per Spiritum S. illuminatur, convertitur, regeneratur, posse Evangelium audire & NB aliquo modo meditari, atque etiam de eo disserere; ut in phariseis & hypocritis est videre. Consentunt quoque Theologorum celeberrimi, FECHTIUS, LOESCHERUS, SCHERTZERUS &c. (**)

Alii distinguunt inter verba Scripturæ & res

res sub verbis latentes; verborum sensum irregen-
 gitis concedentes, rerum non item (***). Alii
 notitiam *externam* & *historicam* in infidelibus lo-
 cum habere posse contendunt; *internam* autem
 & Salutarem minime. (****) Si autem termo sit
 de intelligentia hujus propositionis (ut allato ex-
 emplo iammoremur) in *toto suo complexu*, quo
 & *æterna* Filii a Patre generatio, & officium e-
 ius mediatorium, & ratio dilectionis, passio &
 mors &c. continetur; ex cæcitate intellectus huma-
 ni & ejus in rebus spiritualibus *adversaria* Job. 1:
 II. Eph. 4: 18: 5: 8. I. Cor. 2: 14. 2 Cor. 3: 5.
 inferunt Theologi, hominem sibi relictum, citra
 influxum gratiæ Divinæ, non intelligere plenum
 hujus propositionis aliorumque hujus generis, sen-
 sum ct. *Form. Concord.* p. m. 657. sq. Quemad-
 modum enim mysteria, de quibus jam loquimur,
 sunt res rationi abstrusaæ & ab omni sensu remo-
 tæ; ita & terminos rerum & phraseologias, qui-
 bus exprimuntur, rerum Majestati competentes
 habent; quæ phraseologia dum ex scripturis addi-
 scuntur, operatur gratia Spiritus S. Scripturis insita,
 atque ita tam vera intelligentia, quam assensus
 huic gratiæ Divina adscribendus est. I. Cor. 2: 6.
 7. 8. D. HULSEMAN de aux. grat. p. m. 202.
 Unde

Unde liquet quo sensu Theologorum effata sint
capienda: Deum & ideas per verbum dare, qui-
bus mysteria apprehenduntur, & claram distinctam
que indolem ex verbo recte tractato illis donare:
cum citra gratiam Divinam res revelatae intelligi ne-
queant, neque signa earum, h. c. verba sensu
literali pleno, sine gratia intelligi posse. vid.
LOESCH pranot. Theol p. m. 343. 345.

(*) Distinguui solit inter verba Divina in quan-
turn habent aliqualem cum verbis humanis analogi-
am, & inter eadem, in quantum Divina & doxæ
sunt rerum spiritualium sensusque Divini: inter
aliquem verborum sensum, & inter verum mentio-
que Spiritus S. conformem sensum; atque concep-
di, impium verba Divina, in quantam ana-
logiam habent cum humanis, in se extra contex-
tum, immo in contextu, propriis viribus posse me-
ditari & interdum etiam aliquem eruere sensum;
negari autem, irregenitum, ea in quantum ver-
ba Divina & doxæ rerum Spiritualium sunt, posse
intelligere, vel verum mentiq; Spiritus. S. conformē
sensum ex iis haurire. Ab aliis autem improbatur
hac distinctio; quippe quod placuerit SPIRITUI S.
verba communia assumere eademque efficere doxæ
rerum Spiritualium sensusque divini, qui ho-
minis-

minibus per eadem communicari debeat. Prop
inde verba scriptura in se & entitate sua
esse verba humana, Divina tamen dici quas
tenus ad res Diuinās significandas adhibentur:
unde etiam corruere commentum de duplii verbi
intelligibilitate; una verborum in eō mude spectatorum;
altera verborum quatenus sunt Divina, s. dōxa
rerum spiritualium sensusque divini: corruere
etiam assertionem, quod verba, cum ad res spirito
tuales significandas adhibentur, singularem intelli
gibilitatem, cuius impius propriis viribus non sit ca
pax, peculiaremque virtutem, verum sensum,
audientium vel legentium menti imprimendi, na
cta sint. vid. Erklär. der Jenisch. Theol. Loc.
VIII. p. m. 374. lq. Verum hæc prima fronte
évaria facile inter se conciliari possunt. Extra o
mnem quidem controversiam est, Scripturam S.
prout in usum hominum est consignata, 2. Tim.
3: 16. 17. communi simplicique stilo gaudere in
iis saltem locis, quibus articuli fidei, ex professō
tractantur. unde nec verba scriptura, ad res spi
rituales significandas adhibita exiunt licet intendant,
usitatam significationem, sed vi significandi, quam
ex usu loquendi habent, Diuinū sensum, audientibus
vel legentibus communicant; peculiaris autem
virtus, qua præter nativam ēiū receptam vim
signi

Significandi gaudet Verbum Diuinum, non com-
municata est illi, ut verba ipsa peculiarem intelli-
gibilitatem induant & externe lecta & audita,
intellectui, ipsum sensum literalem modo supernatu-
rali, imprimant; sed communicata est virtus Di-
uina ipsi sensui, quem verba proxime & imme-
diate fundunt, exseritque se per sensum istum in
intellectu hominis. Unde Form. Concord. p. m.
671. si homines serio & diligenter auscultaverint
verbum, illudque meditati fuerint, certissime,
Dominus gratia sua præsens adest, & largitur
ea, quæ homo alias propriis viribus neque acci-
pere neque dare potest. *Nihilominuss* tamen,
cum rerum, quæ verbis usitatis atque communi-
bus, in scriptura notantur, alia sit ratio atque indo-
les, quam naturalium: unde D. HULSEM. Est
claritas scripturæ alia, quam claritas sermonis
eiususque cœdui; non quidem ratione verborum,
quæ vernaculo & trito idiomate, ubicunque
gentium prompta sunt Act. 2: 8. sed rerum;
quia videlicet sermo communis & cœduus est
nota rei, vel antea cognitæ, vel ex analogia
cum alia re jam nota, facile cognoscibilis, ser-
mo autem Scripturæ potissimum sui partem, est
nota ejus rei, quæ plane incognita & incredibi-

lis est. de aux. grat. p. m. 202. per se patet, ex verbis scripturæ, saltem primo intuitu, non statim formari notiones rerum completas; sed adhibito studio & meditatione, ex contextu & scripturarum locis inter se collatis, aut aliorum informatione investigari atque cognosci. Qvod etiam valet de vocibus & phrasibus peculiari usu adhibitis, utpote Joh. I: 1. 14. &c. atque hoc quidem sensu, admitti potest singularis verborum scripturæ intelligibilitas, de qua tanta inter Je-nenses eorumque censores, contentio: intelligi quoque quo pacllo. effata Theologorum, qui nec terminorum Theologicorum intelligentiam irregenitis concep- dunt, sint capienda, vid CARPZ. l^og. in Libr. Symb. p. m. 1212.

(**) Qui meritis naturæ viribus, mysteria Di-vina in scriptura revelata, intelligi posse negant, merito hoc cum gravissimo Theolo-go, NIC. HUNN: restringunt ad concep-tum certum, solidum, indubitatum. Nam ho-minem sibi relictum & naturalia interpretandi media adhibentem, posse revelata divinitus verba; quippe communi simpliciique stilo ideo concepta, ut quilibet ea intelligere possit, quo-dammodo percipere, dubio caret. FECHT phil-loc

loc. Saer. Thes. polem. XVI. D. LOESCH.
 in Timoth. Veria. Aufrichtige vorstellung §.
 XXVI. Worte der heilige Schrift / und der
 Glaubens Artikel / haben eine natürliche evi-
 dentiam signorum , daß ein untwiedergebohr-
 ner dieselbe / aus natürlichen kräften ins ge-
 dächtniß fassen / betrachten / und sich selbst dar-
 aus ein schema orthodoxiae machen könne. \S
paucis interjectis : die Theologi sagten vor diesem/
 aliquo modo sensum literalem , viribus natura-
 libus obtineri posse. cf. quoque prænot. Theol.
 p. m. 345. D. D. SCHERTZ. in Brev. Hulsem.
 ext. p. m. 56. Iq. asserit , clarum esse ver-
 bum , quoad verba , sed non quoad res (ratio-
 ne Is dicti) verbis significatas ; ita ut absque spi-
 ritu S. peculiari gratia , ex sola verbi intrin-
 seca evidencia , & in quantum voces per na-
 tivum sonum sunt intelligibiles , ipsas res con-
 tentas sive mysteria , ratione Is dñi , etiam qvi-
 libet irregenitus intelligere queat.

(****) Distinctionem inter verba Scriptura \S
 res sub verbis latentes , passim urget D. MUSÆUS
 in Erklärung der Jentisch. Theolog. Hac au-
 tem distinctio ab aliis improbatur ; quia verba is-

deo inventa sunt, ut rem, sicuti in se est, repre-
sentent.

(*****) B. D. LUTHERUM, in Lib. de serv. arb. o. VIII. externam rerum Spiritualium notitiam contradistingnere Internæ, ancor est CARP-ZOV. Itag in L. L. S.S. p. m. 1213. Quemadmodum & ipse, aliquam notitiam rerum Spiritu-alium, que per evidentiam & claritatem textus propositi in irregenitis datur, motum spiritualem & notitiam Divinam, que actus essentialis fidei salvifica sit, & congruentiam conceptus humani cum Divino importet, esse negat, & eam tan-tum opinativam ac nuaam & imperfectam gram-maticalem appellat. Aristarchus Jenensium M. JOAN REINHARD, inter cognitionem verbi Di-vini externam s. historicam, atque internam seu salutarem distingvit. Hanc autem distinctionem rejicit D. MUSÆUS; quippe quod notitia simplicis apprehensionis, quam censor notitiam verbi Divini externam & historicam appellat, sit tam in irre-genito quam regenito intellectui interna, actus vitalis ad immanens, atque in utroque con-versioni extrinseca & ad actus pedagogicos refe-renda: præfice & per se spectata in neutrō salu-taris; quod autem in regenitis salutaris dicatur;

tar; fieri propter subsequentem salutarem assensum & fiduciam, gratia Spiritus S. supernaturali, per verbum iam simplici apprehensione cognitum, excitatam. Erkl.. der Jenischen Theol p. 465. lq.

§. V.

Quod attinet ad veritates tevelatas seu mysteria, prout assensum Divinum involvunt, res ipsa loquitur, notitiam irregenitorum hoc sensu, in totum atque solidum deberi gratiae Divinæ; quippe quod teste Apostolo, πυχνὸς ἀνθεῖσθαι τὴν τρειμαλογίαν θεοῦ μηδέποτε εἰσὶ, καὶ εἰ δύναται γνῶσαι, οὐ τρειμαλως ἀναγνωσται (*) h. e. homo sibi & naturæ suæ relictus, qui Spiritus S. auxilium & gratiam non habet, nec intelligit, nec assensu comprobat mysteria Divina, sed contemnit & ridet ea in summo gradu, & ne potentiam quidem habet intelligendi, probandi ea (**) quia spiritualia tantum ex principiis spiritualibus, secundum tenorem verbi, quod spirituale est, & testimonium Spiritus Sancti per Scripturam I. Joh. §. 6. sunt dijudicanda. (***) Unde etiam Form. Concord. p. m. 657. Non potest homo etiam ingeniosissimus & doctissimus propriis viribus percipere Evangelium de Filio Dei, intelligere, credere,

verum esse statuere. item: revelata pro stultitia ha-
bet, priusquam a Spiritu S. illuminetur. Idem et-
iam de veritatis practicis ferendum est judi-
cium. Quemadmodum enim veritates practicae
carni sunt maxime inimicæ; Rom. 8: 7. ita as-
sensus ejusmodi veritatibus additus, in irregenitis,
eo potiori jure, inter effectus gratiæ Divinæ est
referendus, quo certius est, etiam notitiam re-
xum practicarum claram, distinctam, certam at-
que solidam, experientiæ Spirituali deberi, si a-
lioquin intentioni Spiritus Sancti erit conformis
cf. 2. Cot. I: 4. (†††)

(*) Prolixus est D. SEBAST. SCHMID. in
coll. Bibl. post. in expositione dicti Paul. I. Cot.
2: 14. atque contra Pontificios demonstrat imme-
diatam heis esse oppositionem duorum tantum mem-
brorum, scil. hominum animalium & Spirituali-
um. Utrumque vero proponi & describi ab A-
POSTOLO, in genere, in thesi, absolute, qua-
talem: non in particulari, in hypothesi, subjecti-
ve. Deinde observat, quod verbum δεκειναι notet
accipere, susciperere non repellere, non repudia-
re Math. 14. 40. 41. quodve complectatur omnia,
qua ad plenam susceptionem pertinent, videlicet quando
intellectus apprehendit & assentitur, voluntas

eligit \mathfrak{C} approbat, \mathfrak{C} affectus intra se concipiunt.
Unde infert, adita negatione, omnia negari, eto
iam minimas partes eorum, que sunt Spiritus Dei,
seu que proprie Dei salvificam notitiam anima
que salutem continent; \mathfrak{C} quidem potentiam quo
que \mathfrak{C} vires ad minimum quid præstandum.
Porro: hanc rationem probandi addere Apostolum,
quod adeo stultus sit homo in spiritualibus, ut pro
rebus stultissimis \mathfrak{C} ineptissimis absurdissimisque
ea habeat intellectus ejus. Unde sequi, ne mini
mam quidem partem spiritualium, hominem posse
intelligere: si namque ex parte posset intelligere,
non haberet pro stultitia, ideo, quod ex par
te, que stultitia non esset, argumentaretur ad to
tum. Denique spiritualiter dijudicari, nil aliud
esse, quam virtute spiritus, intellectu per spiritum
S. illuminato \mathfrak{C} ex principiis, a Sp. S. dictatis \mathfrak{C}
implantatis, dijudicari.

(**) Iò 7: 24. significare quoque probare vel
approbare rem quæ cognita est, ex Rom. 7:15. \mathfrak{C}
Apoc. 2: 24. probat C. STOCK. Clav. L. S. N.
T. quis etiam refert Joh 8: 43. ubi loquelam Christi
agnoscere est approbare & fide suscipere tamquam
Divinam: Cum Divina Majestatis criteria habeat.
Cognoscendo judicare vel dijudicare. Joh. 7:

17. etc. Addimus & illud, quod si maxime, ⁱⁿ
 ymrai per hanc intelligere, cognoscere nude, exponatur;
 non tamen excluditur apprehensio simplex ter-
 minorum, rerumque sub terminis aliqualis notitia,
 sed sensus earum plenus, exactus, solidus.

(****) Testimonium Spiritus S. per Scripturam est
 divinitus insita Scriptura vis, percellendi hominum
 animos; quaè movet voluntatem hominis efficienter,
 ne assensu intellectus remoram ponat; & facit,
 ut pro divinitus revelata doctrina habeatur ipsa,
 & quaecunque in illa continentur; ut fides ex par-
 te intellectus non sit qualiscunque assensus; sed assen-
 sus Divina revelationi, sive auctoritati Dei revelan-
 tis innexus, isq; certus, ex ipsis scriptura insita vi &
 efficacia, in homine genitus. cf. D. MUS. Disp. III. de
 Convers. C. II. §. CIV. Hic tamen assensus divinus
 non dum constituit regenerationem. Nam I.º Distin-
 guendum est inter fidem generalem, qua quis in
 genere simpliciter statuit vera esse, qua in verbo
 Dei revelata sunt; & fidem specialem, cuius
 objectum est Christus, ut iástipov Rom. 3: 24. 25.
 Deinde: inter assensum in fide salvifica genera-
 lem & specialem. Ille est, cum quis de verita-
 te dogmatum, quorum cognitio ad reconciliatio-
 nem Cum DEO, & ad salutem est necessaria,

convictus est; hic, quo quis, quæ generatim de gratia Dei & remissione peccatorum, per meritum Christi, vera fide apprehendendum, impetranda, Scriptura S. tradit, ita quoque ad se pertinere credit, ut longe sit certissimus, Deum ipsius quoque salutem velle Gal. 2: 20. quo assensu speciali rite posito, non potest non sequi actus voluntatis, seu actualis meriti Christi, tamquam rei desideratae & ad iustitiam imputabilis, apprehensio. Quemadmodum itaque ex Scriptura S. certum est, necessarium non esse nexum inter fidem generalē & specialem & salvificam, sed illam sine hac existere posse Math. 7: 22. 10: 1. 4. 1. Cor. 13: 2. ita non minus certum est, posse irregenitum multis veritatibus revelatis, qua objectum fidei specialis sunt, assentiri, ut patet ab exemplo Agrrippæ Act. 26: 27. 28. immo, omnibus assentiri, quæ constitutionem fidei salvifica ingrediuntur, absque tamen fiduciali ad semet applicatione, quod exempla desferitorum testantur.

(****) Si cognitio veritatum practicarum, ex gr. de fiducia in meritum Christi, amore erga Deum, odio mundi, tristitia de peccato, &c. evadet exacta ac solida, iudiciorum seu sensuum & experientiarum spirituali plurimum deberi existimat.

mamas. cf. Plat. 54: 9. 1. Pet. 2: 3. Ebr. 6: 4. 5. quemadmodum enim in naturalibus, earum rerum clara, distincta & certa cognitio acquiritur, qua immediata sensioni & experientia subiungunt; ita idem in spiritualibus obtingere, per seclarum esse censemus.

§. VI.

EX dictis satis superque constare arbitramur, quæ sit ratio, quæ indoles notitiae irregenitorum. Unde etiam, quo sensu *Divina* & *Spiritualis* dici possit, facile est judicatu. Si namque sermo est de notitia qualicunque; ratione principii, unde materialia haberet, Divinam illam esse & ad gratiam *Art. III. Symb. Apostol.* pertinere patet; quandoquidem beneficium est Divinum, quod irregenitis per Scripturam *S. mysteria Divina*, cœu verum & Spirituale salutis medium, non nudum pædagogicum, exhibeantur; *Divinam* quoque esse ratione finis, quoniam in conversionem atque sanctificationem hominum tendit; non vero semper & in omnibus irregenitis ratione *formæ*; videlicet quamdiu qualiscunq; existit notitia, nec sensus pleni, certi & solidi charactere insignitur. Unde consequens est, notitiam irregenitorum plenam, assen-

su Divino nixa^m, & ratione Principii, & for-
ma & finis, esse Divinam. Si autem quæra-
tur, num spiritualis sit? observat D. WALCH.
in introd. Hist. Theol. in controv. Eccl. Luth. p.
II. p. m. 124. per notitiam spiritualem vel in-
telligi notitiam, quam Spiritus S. in Scriptua S.
intendit, vel qvam ipse, per verbum in homine
producit. Utroque autem sensu, pro diversa ta-
men habitudine, notitiam irregenitorum esse
spiritualem, constat. Ilo, sive de qualicunque,
sive de certa & solida, sermo sit; hoc vero, si no-
titia assensu Divino nixa, in censem veniat. Ex
quibus omnibus conficitur, irregenitos, in tan-
tum quidem esse a DEO DOCTOS, in quan-
tum notitia illorum est effectus gratiæ Divinæ;
vix tamen, phrasí Scripturae; quum modo lo-
quendi in Scriptura usitato, ad notitiam Di-
vinitus nocti non sufficiat, gratiam, quosdam
in irregenito producere effectus, sed requira-
tur ut compleutive efficiat, h. e. omnes pro-
ducat actus, qui ad complementum regenera-
tionis spectant. (*)

(*) Variis argumentis atque scripturæ locis pro-
bari solet, impium qui theologiam suam ex audi-
tu aut lectione verbi Divini, ita didicit, ut noti-

ta illa verbo conformis sit, vere dicendum censendum esse occidetur; ea vero talia sunt, ut magnitudinem, gratia Divina in hominum informatione operose, commendent atque inculcent, non tamen simul receptionem doctrina a parte hominis, ad salutarem usque effectum, involvant. cf. D. SCHELGVIG. Synops. controv. p. m. s. sq.

Hæc sunt pauca illa, quæ in nobili hocce argumento, parum elaborata atqve expolita, nobis extorxit festinatio. Sectionem III:am, de mediis, quibus a Deo docentur homines, disserentem, Naturalistarumque atque Fanaticorum, in primis Quackerorum in hoc punto deserritam, leviter discutientem, quam animo conceptam in cartham conjecimus, ratio nimis angusti temporis, typis excudi vetuit. Proinde alii illam reservantes occasione, toto vovemus pectore, ut omnes quotquot CHRISTO nomen dedimus, quotquot luce Evangelii col- lustratum, quotquot Divina institutione fru- imur, illam ita recipiamus, ita in ani- mum admittamus, ita a DEO DOCTI evadamus, ut salvifica donati fide, in vita Sanctimonia, finem fidei, vitam, eternam consequamur!

S. D. G.